

A német nyelvű irodalomban továbbéled Andreas Baumkircher-képet *Erika Kaiser* tanulmánya részletezi, a kortárs művektől napjainkig áttekintve valamennyi műfajt.

Annak bizonyosságaként, mennyire eleven máig él egykori uradalma helyszínén Andreas Baumkircher emléke, záróközleményként sze-

reper a kötetben *Eugen Høbe* visszaemlékezése az 1949—1953 közötti szalonaki várjátékokra, amikor évről-évre előadták Johann Nepomuk Ritter von Kalchberg (1765—1827) „Andreas Baumkircher” című ötfelvonásos szomorújátékát.

Zachar József

GYÖRKEI JENŐ

LEGENDA — VALÓSÁG — TRAGÉDIA A nemzetközi brigádok történetéből

(*Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1986. 252 o.*)

Kubista ihletésű-stílusú Picasso-rajz — előtanulmány a Guernicához — uralja a borítót: fájdmában fehér kendőjét tépő-harapó asszony sikoltja: Socorre! Socorre! ... Segítség! Segítetek! A balra döntött kép hamleti: a kibillent valóságot kellett volna helyreállítani. Nem sikerült, de a próba igaz embereket kívánt, olyanokat akik meggyőződésből vállalták a kijutás nehézségeit, a sebesülést vagy a halált. Olyanokat, mint Auth István, meg Bona Vilmos, akik az első csatában, a Manzanares-parti ütközetben estek el, vagy Weiszbrunn György — a magyar zászlóalj egy időben komisszári feladatokat ellátó önkéntese — aki a leridai harcokban 1938 április másodikán halt hősi halált, aki meggyőződéssel írta nem sokkal Spanyolországba való megérkezése után, hogy „Magyarország legjobb követei vagyunk.”

Különös követek voltak ők. Kezükből nem fehér zászlót, hanem fegyvert szorongattak, mert a lázadó ezredek is fegyverrel akarták megdönteni a törvényes népfőnökséget. A spanyol ügy nemzetközivé vált. A lázadókat a fasiszta Németország és Olaszország technikával, reguláris egységekkel segítette, a Közvélemény katonáival pedig mintegy hatvanezer internacionalista vett részt vállalva a harcokban. Az utóbbiakról szól Györkei Jenő könyve.

A hősök — akiket *legenda* kísért — hazatértek, vagy tovább menekültek a világ távoli zugaiba. Hallgattak tetteikről, s így a *valóság* hosszu évek homályába veszett. Évtizedek múltak el, s a feledés fátyla alól előtűnt a *tragédia*.

E három szó együtt: legenda, valóság, tragédia, ezek adják az *igazság* magvát a spanyolok II. Függetlenségi Háborújáról szóló tanulmány-kötetben. Találó cím, ha nem is szívdérítő.

A könyv kettős bevezetővel indul. Gömöri

Endre a háborút megelőző tíz évet tekinti át, s ad képet nem csak Spanyolországról, de a spanyol valóságot meghatározó, nemzetközi körülményekről is. A másodikkal — „A polgárháború kezdeti időszaka” — mutatkozik be a szerző. Szemléletesen tárja elénk az 1936 nyarán történt eseményeket. Egy-egy villanásnyira magunk elé képzeljük az első csatákat, az első rohamokat, az első sikereket, s pár oldal után már tiszta a kép előttünk, mert „... Július utolsó napjaira kialakultak az arcvonalak.” (Ide kíváncsok az 1936 július végén bemutatott térkép a 32. oldalról!) Kár hogy leíródott egy történelmietlen kijelentés: „Ha a lázadók csak a saját erejükre támaszkodnak, valószínűleg csupán néhány napig, ... tartathatták volna ...”, annál is inkább mert a következő oldalon a szerző idézi Schwendemannt, a madridi német követség tanácsosát, aki azt jelenti Berlinbe, hogy „Ha csak nem történik valami előre nem látható dolog, a hadihelyzet alapján nehéz volna feltételezni, hogy a felkelők győzzenek.” Györkei az „előre nem látható dolog”-ról ír, érvel, cáfol, bizonyít. „Az egész haladó emberiség úgy” c. fejezettel — propagandisztikus címe ellenére, mert szerencsésebb lett volna ha erre a gondolatra az *olvasók* ébrednek rá — azt bizonyítja, milyen széles körű volt az a szolidaritás, amit már a kezdeti időszakban Ibarruriék kaptak. Ez a támogatás öltött testet azokban az első grupok, centuriók, columnák és batallonok képében, melyek már a július 17-i lázadást követő napokban-hetekben megalakultak. (Az internacionalizmus olyan megnyilvánulása volt ez, amit szerény véleményem szerint nem aknázunk ki kellőképpen.)

A szerző, a továbbiakban váltja be, amit címében ígért. Hűen követi a nemzetközi brigá-

dok életét, szervezésüktől harcaikon, és pihe-
nők rövid szakaszain át kivonásukig, illetve
tragikus megsemmisülésükig.

Elsőnek a 11. brigádot mutatja be, ahol a
magyar század is átesett a tűzkeresztségen.
A szerző átvette a Sziklai Sándortól eredő,
Szalvay Mihály századparancsnokságát elme-
selő legendát. A valóság az, hogy a későbbi szá-
zad- és zászlóaljparancsnok 1936. november
9-én csak Keszöcze Endrének volt a „felettese”,
lévén ő géppuskás, a barátja pedig lőszeres.
A 12. brigádnak is van magyar vonatkozása.
Nem csak azért, mert alárendelt Thälmann
zászlóaljában magyar szakasz is szolgált, de
itt volt segédtiszt Cséby Lajos, és parancsnok
a hősi halált halt Zalka Máté is. A forradalmi
időszakot szemléletesen igazolja a „Biguiz”-
sztori is: a kémekek, ellenkémekek harca 1936
novemberében *halálisan* komoly volt!

A tragédia szó — mint jeleztem — joggal
szerepel a címlapon. A „Madrid védelme” című
fejezet egy-egy sora is mélyen elgondolkod-
tató: „... 900 hősi halottat és sebesültet vesz-
tett...” a 11. brigád; „A harcokban 700 kato-
nája esett el az 1500-ból” — írja a 12. brigádról
a szerző. A parancsnok-tisztek és az egyszerű
katonák kiképzettsége-képzetlensége helyre-
hozhatatlan veszteséget okozott. Igazat adunk
Kepes Imrének, a nemrég elhunyt veteránnak,
aki — éppen Szalvay előtt — megbízott pa-
rancsnoka is volt a magyaroknak, amikor ezt
írja: „Voltak egységeink, amelyek Madrid
első frontján a november 7-i (!) védelemben
vettek részt az egyetemi városnál a Manzana-
res-partján, amelynek tagjai életükben akkor
fogtak először fegyvert. Azt sem tudták, ho-
gyan kell megtölteni a puskát. Ezeknek nagy
része elesett, azt sem tudjuk kik voltak. (...)
... olyan értékei a magyar munkásmozgalom-
nak, mint bárki, aki életben maradt.”

Tömörségében is megrendítő fejezet a Teru-
elt támadó — közvetve Madridot védő — 13.,
és az emberfeletti küzdelmet vívó, Cordobát
oaltalmazó 14. brigád tragikus sorsa.

Az 1937—38-as évek nagy csatáit — a jara-
mait, a guadalajarait, a bruneteit és az Ebró-
menti támadást — elemző leírásból hadászati
áttekintést kapunk, de Győrkei nem csak a lö-
vészárkok életét mutatja be. Megelevenedik
előttünk a légiérő, az egészségügyi szolgálat,
sőt a káderek munkáját is vizsgálat tárgyává

teszi. Ez utóbbiban sejteti a koncepciós perek
egyik okát. Különös érdeklődésre tarthat szá-
mot a „Szovjetunió és népei a Spanyol Köz-
társaságért” c. fejezet, amely eddig — kötet-
ben — még nem publikált adatokkal teszi tel-
jesebbé ismereteinket.

A kötetet számtalan kis epizód teszi olvas-
mányossá, pl.: egy francia pilóta esete, aki
Párizsban tudomást szerezvén bajtársainak
ellenséges gyűrűbe kerüléséről, sportgépet sze-
rez, és elindul értük; vagy a Szalvay legenda
leírása, amint egymaga öt fegyveres lovas
megszalaszt...

A számtalan adat, név, esemény leírása, az e
témával foglalkozóknak ad — sehol máshol el
nem érhető — információkat, de aki először
találkozik a spanyolok II. Függetlenségi Hábo-
rújával, minden bizonnyal szintén elégedetten
forgatja majd a kiadványt.

A mellékelt fotók önállóan is megállnák a
helyüket. Találón mutatják be a forradalmi
időszakot egészen a kényszerű-szomorú inter-
nálótáborig. Apróbb kiegészítések: (Számolás
hiján...) A „Rákosi zászlóalj önkénteseinek
csoportja...” c. képhez: Szalvaytól balra,
fekete sapkában a zászlóalj komisszári tisztét
időlegesen ellátó Weiszbrunn György áll, magát
a felvételt Dr. Beck János — Szalvay tolmácsa
— készítette; ugyanezen az oldalon az alsó
képen a név helyesen *Kerznár* Károly, ő az,
aki a zászlót tartja; az „1881-ben gyártott
155 mm-es ágyú” orosz gyártmányú, és a mad-
ridi Hadtörténeti Múzeum *előtt* látható.

A szerző öt évvel ezelőtt a Spanyol Külügy-
minisztérium ösztöndíjasaként három hónapot
töltött Madridban, ahol a Vezérkar Hadtörté-
neti Levéltárában „szinte mindenhez” hozzá-
jutott. E tény jelentőségét emeli az, hogy a so-
cialista országok kutatói közül elsőnek őt fo-
gadták, aki most, huszonöt éves kutatómunká-
jára e könyvvel téve fel a koronát, a Zrínyi
Kiadó segítségével méltó művel emlékezik
meg a küzdelem ötven éves évfordulójáról.

Tovább emelte volna a kiadvány színvonalát,
ha színes technikát alkalmaznak — különösen
a kitüntetések ismertetésénél — s az adatokat
gondosabban ellenőrzik. A bő jegyzetapparátus
növeli, a mutatók hiánya csökkenti az egyéb-
ként szép kiállítású könyv értékét.

Pap András